

СМИСЛ У СУЧАСНОМУ СПІЛКУВАННІ (НА ПРИКЛАДІ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО РОЗУМІННЯ ТЕКСТІВ ЗМІ)

Якщо відкинути все другорядне, то найбільшим показником реальності є вона сама і нічого, окрім неї, не може слугувати більшим доказом, хіба що її відносність.

Згадаймо найтипівішу задачу з математики в школі: є абсолютно абстрактний відрізок, на якому розташована точка А (Б, В, Г – назва не є важливою). Отже, як ми знаємо, є точка і є лінія, а також місце (відрізок, ділянка), яке вона займає. Але, можливо, лінія – це не лінія, а пласка поверхня, тоді точка стає місцем поєднання або лінією, що лежить на ній.

У будь-якому випадку ми можемо зробити висновок про неминучу взаємодію чогось (оскільки ми не можемо бути впевнені у існуванні ні відрізка, ні лінії – це, скоріше за все, абстракції нижчого рівня) із чимось. Такий висновок є логічним, але... неправильним. В цьому випадку, як і в багатьох інших, правильної відповіді не існує. На наш погляд, поєднання точки (лінії) з відрізком просто має місце, як свого роду візуалізація цього процесу. Слід сказати, що точка, яку легко можна перетворити у лінію, не лінія і не точка... це щось інше.

Якщо припустити подібне, то виникає питання: як лінія (відрізок, ділянка), на якій була (що викликає певні сумніви) розташована точка могла бути? Тоді потрібно припустити, що точка надавала смисл лінії, закликаючи її ідею на самій собі, забезпечуючи тим самим її існування.

Смисл – це завжди частина цілого, певна смислова реальність, яка проявляє себе у різних формах, в різних структурах, на різних рівнях психіки і регуляції діяльності, в різних просторах здійснення останньої. В психології смислу розрізняють «велику» і «малу» динаміку смислових утворень. Під «великою» розуміються процеси зародження і зміни смислових утворень особистості в процесі життя, у русі і зміні різноманітних видів діяльності. Під «малою» розуміються процеси породження і трансформації смислових утворень в ході розвитку тієї чи іншої діяльності [2; 4, с. 167]. Формами і видами «малої» динаміки смислів є процеси смислоутворення, смислосвідомості і смислопобудови [4, с. 167]. Слід сказати, що поняття смислу є потенційно відкритою системою, а відтак – несталою, тобто смисл може змінюватись з плином часу, зміною соціально-політичного становища, психічними змінами особистості тощо. У процесі комунікації смисл присутній явно: будь-яке найбеззмістовніше повідомлення несе у своїй структурі певний сенс, закладений мовцем або носієм (мається на увазі людина, що його створила, але не обов'язково виголосила, отже, мовець і творець не обов'язково одна й та сама людина), навіть у випадку важких порушень психіки творець повідомлення вкладає в нього свій суб'єктивний смисл, просто логіка і закони за якими воно було створено не є зрозумілими іншим.

Комунікація виникла з потреб індивідів у спільному житті, а тому є суспільною за своєю природою. Це спілкування між людьми, в процесі якого вони обмінюються повідомленнями, власними і чужими думками та почуттями за допомогою мови чи інших знаків. Вивчаючи «примітивні» суспільства, французький етнограф і соціолог К. Леві-Стросс встановив, що предметом соціального обміну між родами поряд з товарами і жінками була також інформація, яка згідно зі звичаями, життєвими правилами чи свавіллям її власника могла та повинна була стати спільним здобутком. Однак у таких «холодних», як називає їх дослідник, суспільствах схильність до виробництва і споживання інформації помітно нижча, ніж у «гарячих», індустріально розвинутих сучасних структурах, масова комунікація – винахід останніх [6].

Газета – одне з найрозповсюдженіших засобів масової комунікації, її мова відрізняється від мови художньої літератури, ця різниця зумовлена прямою і відкритою авторською оцінністю події, особливо в публіцистиці, своєрідним характером використання мовних засобів, більшою емоційністю мови газет, множиною газетних жанрів: в газеті друкуються офіційні документи, публіцистичні статті, науково-критичні матеріали, коротка інформація, листи читачів, фельетони, нариси. Стилистичні особливості газетної мови є типовими для специфіки мови ЗМІ, а отже її аналіз дасть змогу робити узагальнення, що будуть актуальними. Так, головною особливістю газетної мови є зверненість до масового читача, орієнтація на його мовленнєві навички, а тому їй не властива консервативність, вона відрізняється легкою змінюваністю, що не є властивим для мови художньої літератури, яка зазвичай використовує літературний варіант мови (за виключенням випадків, коли мова є структурним елементом авторського задуму, важливою віхою характеристики героя або соціального прошарку, про який йдеться у творі тощо). Гнучкістю мови ЗМІ можна пояснити проникнення до неї різноманітних елементів стилістичного забарвлення, що не є їй властивими, і тісний взаємозв'язок цих різностильових елементів у порівняно невеликому контексті [3, с. 162]. Слід зазначити, що експропріація елементів і засобів різних стилів до мови ЗМІ має і зворотній характер, так само як у кінематографі почали використовуватись елементи документалістики з метою створення у картині відповідної атмосфери або стилю (фільми «Інопланетне вторгнення: Битва за Лос-Анджелес» («Battle L.A.»), «Район № 9» («District № 9») тощо), так і у художній літературі спостерігається тенденція до використання газетної мови у творах (літературний цикл російського белетриста Г. Чхартішвілі (Б. Акунін) «Пригоди Ераста Фандоріна», у якому автор використовує прийом псевдоцитуювання газетних

статей, прямо вміщуючи останні у художній текст, оформлюючи стилістично і графічно за принципами мови ЗМІ; літературний цикл англійської письменниці Дж. Роулінг «Гаррі Поттер», де використовується подібний прийом). Означений чинник можна охарактеризувати як псевдореалістичність, що безпосередньо виражається у перетрансформації суб'єктивної реальності художнього твору в псевдооб'єктивну реальність власне дійсності.

Тексти ЗМІ мають вражаючу здатність не тільки «висвітлювати стан» і транслятувати новини суспільного життя за задумами журналістів і видавців, а й створювати соціально значущі образи дійсності за допомогою особливих літературних жанрів, мовних кліше і правил складання текстів, які значно відрізняються від властивих традиційній книжковій культурі. Крім того, мова преси поступово враховувала специфіку психологічного впливу слова на масову публіку, тобто те, що раціональне осмислення фрагментів тексту є не обов'язковим. Двозначний статус преси як невичерпного оперативного джерела інформації і як засобу, за допомогою якого свідомість членів аудиторії стає пересічною, насичується стереотипами, перейшов до інших мас-медіа, чий технологічна таїна і можливості розкрили нові перспективи зв'язку і спілкування, але не елімінували суперечності.

Щоб бути масовою, тобто сприйматись якнайбільшою кількістю людей, інформація має концентрувати смисли і набувати форм у проміжку між оригінальним і банальним, поширюючи загальнодоступні соціальні значення і символи [6].

Традиційно мова газет аналізується в нормативно-стилістичному плані: досліджується відповідність газетної мови нормам літературної мови,

звертається увага на недоліки у ній і вказуються шляхи їх усунення. Інший напрям в дослідженнях особливостей газетної мови можна визначити як функціонально-стилістичний, метою якого є вивчення специфіки мови газет, розуміння призначення тих чи інших мовних засобів у різних газетних жанрах. Не дивлячись на множину жанрів, мова ЗМІ являє собою певну єдність, що характеризується властивими лише їй мовними особливостями. Дослідження використання і функціонування фразеологічних одиниць в означених матеріалах складається зі ступеня семантичної об'єднаності компонентів, варіювання, перетворення і трансформування з урахуванням мови і стилю, являє інтерес для досягнення більшої інформативності, експресивності, публіцистичної ефективності різних газетних жанрів. У газетних матеріалах широко представлені фразеологічні звороти, різні точки зору структурно-семантичної злитності компонентів. Це пояснюється багатством і різноманіттям виражальних засобів української мови, а також наявністю таких сталих зворотів або близьких до них виразів, що знаходяться на різних ступенях семантичної інтеграції, смислового об'єднання частин [3, с. 162].

Останнє відіграє велику роль і є головною складовою тематичного вектору матеріалу, тобто смислова цілісність сприяє його інформативній екстракції.

Можна простежити таку закономірність: використання різньостильових елементів, які не є характерними для мови ЗМІ, сприяє фрагментації його смислу, загрожуючи його семантичній і структурній цілісності, що, своєю чергою, вимагає від автора все більшої майстерності задля її збереження та мотивації.

Література

1. Артамонова Ю.Д. Герменевтический аспект языка СМИ: [электронный ресурс] / Ю.Д. Артамонова, В.Г. Кузнецов // EVARTIST. – Электронные данные. – Режим доступа: <http://evartist.narod.ru/text12/04.htm>. – Название с экрана.
2. Братусь Б.С. К изучению смысловой сферы личности / Б.С. Братусь // Вестн. МГУ. Сер. 14. Психология. – 1981. – № 2. – С. 46–56.
3. Буц Н.В. Специфика функционирования в прессе фразеологических единиц, различных с точки зрения семантической слитности компонентов (на материале газеты «Крымская правда») / Н.В. Буц // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 32. – С. 162–164.

4. Виноградская А.И. Динамика смысла в дискурсивных диалогах без визуального контакта (в информационном поле радиодialoga) / А.И. Виноградская // Мир психологии. – 2010. – № 3. – С. 167–177.
5. Саблина С.Г. Барьеры коммуникации в межкультурной среде: [электронный ресурс] / С.Г. Саблина // Российская коммуникативная ассоциация «Роскошь профессионального общения». – Электронные данные. – Режим доступа: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/s/sablina.shtml. – Название с экрана.
6. Соціологія: навчальний посібник / за ред. С.О. Макеєва. – К.: «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1999. – 344 с.